

**Король М. О.**

*Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, старший викладач кафедри конституційного, адміністративного та міжнародного права*

## **ПИТАННЯ ПОКРАЩЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ СКЛАДОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНОЇ ПРИКОРДОННОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ**

**Ключові слова:** *інформація, інформаційне забезпечення, інтегроване управління, Державна прикордонна служба України.*

**Key words:** *information, information support, integrated management, State Border Service of Ukraine.*

**Постановка проблеми.** Стрімкий розвиток інформаційних технологій, а також прагнення нашої держави щодо гармонізації та мінімізації прикордонних процедур, відповідно до міжнародних стандартів, ставить перед органами охорони державного кордону нові завдання в цій сфері. Вони повинні відповідати сучасним умовам стрімкого розвитку людства, яке розпочало перехід на якісно новий рівень свого розвитку, а саме — перехід до постіндустріального або інформаційного суспільства, де якісно нового значення набуває інформація.

В питанні охорони державного кордону інформація має надзвичайно важливе значення оскільки є основою для прийняття рішення в процесі здійснення управління в прикордонній сфері. Більше того, для досягнення необхідної ефективності під час охорони державного кордону відповідна інформація має бути вчасно отримана та опрацьована. Крім актуальності, інформація, що отримується відповідними органами та підрозділами охорони державного кордону, має також володіти такою ознакою як якість, що в своїй сукупності дозволяє говорити про вірність в оцінювані стану і перспектив розвитку ризиків і загроз національній безпеці держави в прикордонній сфері, а також про можливості відповідних служб і органів щодо зниження, попередження та ліквідації цих ризиків і загроз. Для забезпечення достовірності отримуваної інформації, її оперативному опрацюванні в системі Державної прикордонної служби України існують відповідні інформаційні системи та підрозділи. Проте існує низка питань, як нормативно-правового, так і організаційного характеру в цій сфері, які потребують дослідження, що й зумовлює актуальність цієї тематики.

**Аналіз досліджень та публікацій з даної теми.** Дослідження питань ролі інформації в умовах розвитку людства та суспільства під час інформатизації соціального простору знаходимо в працях В. Когана, А. Кочергіна, А. Урсула, В. Черниша. Значення інформаційного забезпечення в процесі здійснення своїх повноважень суб'єктами державного механізму розглядалось Б. Авер'яновим, І. Арістовою, Л. Альохіним, О. Бандуркою, В. Плішкіним, Ю. Тихомировим та ін. Правові аспекти інформаційного

забезпечення різноманітних форм правоохоронної діяльності були предметом праць таких учених, як К. Беляков, С. Гусаров, Р. Каложний, М. Швець. Що стосується дослідження питань значення інформаційного забезпечення в діяльності органів охорони державного кордону, то окремі питання оцінки ефективності й організації охорони державного кордону досліджували В. Городнов, І. Катеренчук, В. Кириленко, М. Литвин.

**Метою даної статті** є дослідження питання інформаційного забезпечення діяльності Державної прикордонної служби України, як спеціального суб'єкта управління у сфері забезпечення прикордонної безпеки держави.

**Виклад основного матеріалу.** Управлінська інформація — це частина соціальної інформації, яка виділена з її загального масиву за критеріями придатності та обслуговування державно-правових процесів формування і реалізації управлінських впливів [1, с. 134].

Однією із важливих функцій органів управління будь-якої соціальної системи є інформаційне забезпечення її діяльності. Ця діяльність спрямована на створення, організацію функціонування та вдосконалення інформаційних систем, які служать успішному виконанню задач управління [2, с. 530].

Інформація, що циркулює в органах державного управління, різнорідна і різноманітна. Тому вона може відноситися до зовнішньополітичної, економічної, соціально-політичної, в нашому випадку, до прикордонної сфери. Інформація цих видів має самостійну цінність також для відповідних регіональних управлінських структур, коли вони виступають як органи, що приймають рішення в межах своєї компетенції. Крім того, вона служить основою для розробки нормативних документів. Необхідні дані можуть міститися в законах, інших нормативних актах, юридичних рішеннях, листах, довідках, оглядах, інформаційних бюлетенях, свідомості працівників держапарату тощо.

Інформація перетворюється на стратегічний ресурс, від якого залежить конкурентоздатність, — наголошує Мілан Желени [3, с. 16]. Як наукова категорія інформація в управлінських структурах характеризується низкою ознак (властивостей), до числа яких належать:

- відома самостійність даних;
- можливість багатократного використання даних, зберігання їх у суб'єкта, що їх передає або отримує;
- придатність до обробки, інтеграції і «стиску» обсягу за рахунок вилучення інформації, що є повторною і паралельною;
- допустимість математичного аналізу;
- системність, комунікативність [3, с. 530].

Всіма цими ознаками наділена інформація у сфері охорони та захисту державного кордону України, яка є важливою складовою діяльності Державної прикордонної служби України та, яка відтворює процеси, що відбуваються у цій сфері в усіх діяльних органах і на всіх рівнях управління.

На кожному ієрархічному рівні розв'язується свій комплекс завдань охорони державного кордону, що вимагає «своїх інформацій». На рівні

Адміністрації Державної прикордонної служби України розв'язуються стратегічні завдання організації і контролю роботи прикордонної служби держави у цілому, завдання взаємодії з іншими органами влади усередині держави і за її межами, завдання участі в законодавчому забезпеченні охорони кордону. Особливістю інформації для вирішення завдань на цьому рівні є велика кількість параметрів, показників і умов, які з часом міняються і повинні бути враховані при оцінках ризиків і загроз, динаміку розвитку яких потрібно кількісно оцінювати з метою своєчасного ухвалення, як правило, комплексних рішень щодо забезпечення бойової та мобілізаційної готовності підлеглих підрозділів [4, с. 80].

Сучасна інформація обов'язково має відображатися на матеріальних носіях та передаватися по каналах зв'язку. Для підвищення достовірності ведеться обробка лише оформленої інформації. Ще одною характерною рисою інформації в сфері охорони та захисту державного кордону є її обсяги. Якісне управління процесами неможливе без детальної інформації про них. Вдосконалення управління та збільшення обсягу процесів в прикордонній сфері супроводжується збільшенням супутніх інформаційних потоків. Інформаційні бази даних повинні включати весь комплекс показників, які характеризують діяльність в сфері охорони державного кордону в цілому і її окремих складових, а також, матеріал про всі фактори, які впливають на стан і тенденції в даній сфері. При формуванні бази даних вирішуються питання про систему збереження і оновлення даних, а також обґрунтовується ув'язка даних, їх взаємна узгодженість, можливість проведення порівняння і співставлення оцінок даних, що зберігаються в банку даних. Це має суттєве значення при об'єднанні первинних даних в укрупнені групи (файли) із своїми реквізитами. Бази даних безперервно оновлюються з врахуванням вимог основних користувачів банку даних і є основою для прийняття певних рішень.

Хочемо відмітити, що у процесі будь-якої діяльності виникають ситуації, коли людина чи група осіб стикаються з необхідністю вибору одного з декількох можливих варіантів дії. Результатом цього вибору і буде рішення. Отже, рішення — це вибір альтернативи, що будується на основі певних інформаційних масивів [5, с. 152].

В сфері прийняття рішень важливе місце відводиться інформаційно-аналітичній діяльності під якою слід розуміти сукупність дій на основі концепцій, методів, засобів, нормативно-методичних матеріалів для збору, накопичення, обробки та аналізу даних з метою обґрунтування і прийняття рішень [6, с. 242].

Вбачається, що основою згаданої діяльності є не лише збір та дослідження необхідних матеріалів, а важливим в її процесі є аналіз та синтез нової інформації у відповідних формах. Отримання такої інформації відбувається за допомогою використання в процесі роботи певних алгоритмів, концепцій, методів, засобів. Все це в своїй сукупності дає підстави вважати інформаційно-аналітичну діяльність як одну з складових сфери інтелектуальних технологій, без якої нині дуже складно здійснювати

управління в будь-якій сфері.

Інтеграція України до Європейського Союзу потребує нових підходів до регулювання прикордонних процесів (в тому числі й в питанні прийняття рішень), а саме запровадження сучасних технологій у діяльність Державної прикордонної служби України для забезпечення виконання покладених на неї завдань і функцій, оперативного отримання актуальної і достовірної інформації про стан та тенденції процесів, які відбуваються, чи пов'язані, з прикордонням. З цією метою в Державній прикордонній службі України запроваджено інформаційно-телекомунікаційну систему «Гарт», а також приймається участь у підтриманні функціонування інтегрованої міжвідомчої інформаційно-телекомунікаційної системи «Аркан» щодо контролю осіб, транспортних засобів та вантажів, які перетинають державний кордон.

У рамках реалізації Стратегії розвитку Державної прикордонної служби України [7], враховуючи курс нашої держави на європейську інтеграцію, керівництво прикордонного відомства здійснює пошук і впровадження нових методів управління в сфері забезпечення прикордонної безпеки України одними із завдань якої є удосконалення системи аналізу та оцінки інформації та модернізація системи інформатизації та захисту інформації

Важливим документом направленим на вирішення зазначених завдань є Концепція інтегрованого управління кордонами [8].

Прийняття цього документу мало за мету вирішення проблем інтегрованого управління кордонами, зокрема неналежної координації діяльності суб'єктів інтегрованого управління кордонами; необхідність у розробленні стандартів і нових підходів до інтегрованого управління кордонами; відсутність концептуальних засад стратегічного планування розвитку інтегрованого управління кордонами; потреба у визначенні основних принципів інтегрованого управління кордонами.

Інтегроване управління кордонами передбачає:

забезпечення охорони державного кордону, пропуску в установленому порядку через державний кордон осіб, транспортних засобів і вантажів, провадження інформаційної та оперативно-розшукової діяльності, проведення аналізу ризиків та здійснення запобіжних заходів;

провадження суб'єктами інтегрованого управління кордонами діяльності із запобігання, виявлення, розкриття (розслідування) транскордонних злочинів;

координації діяльності компетентних державних органів із забезпечення безпеки і відкритості державного кордону;

розвитку міжнародного, прикордонного та міжвідомчого співробітництва;

забезпечення належного функціонування і вдосконалення чотирирівневої системи контролю за в'їздом та перебуванням в Україні іноземців та осіб без громадянства:

- у країнах походження незаконних мігрантів (під час оформлення віз для в'їзду в Україну);

- у державах, що межують з Україною (під час забезпечення прикордонного співробітництва);

- у пунктах пропуску через державний кордон та поза ними (під час здійснення прикордонного контролю і забезпечення охорони державного кордону поза пунктами пропуску);

- в Україні (під час тимчасового перебування іноземців та осіб без громадянства щодо дотримання правил такого перебування) [8].

Як зауважує Ю. О. Тіхоміров: «Управлінська діяльність — це понад усе соціально-політична діяльність, процес цілеспрямованого впливу на свідомість людини та її волю. У ній застосовуються численні засоби та методи, зокрема прогнози, плани, прийняття рішень, методи організаційної та інструктивної роботи, державного та суспільного впливу, методи використання матеріально-технічних дій. Отже, інформацію правомірно розглядати як умову будь-якої діяльності органів державної влади, посадових осіб. Особливо це стосується розробки та прийняття управлінських рішень, яким не тільки передує збір та обробка інформації, але які самі містять великий інформаційний потенціал» [9, с. 22].

Так, для прикладу, приведення Державною прикордонною службою України процедури пропуску через державний кордон осіб, транспортних засобів і товарів у відповідність із стандартами Європейського Союзу, відбудеться забезпечивши:

- відновлення контролю над державним кордоном в межах Донецької та Луганської областей, а також забезпечення готовності до його охорони в межах тимчасово окупованої території після відновлення на зазначеній території конституційного ладу України;

- модернізацію системи охорони державного кордону з урахуванням сучасних викликів і загроз, забезпечення розвитку інформаційної, оперативної, технічної та фізичної складових частин цієї системи, створення суцільної зони спостереження на морській ділянці державного кордону, вдосконалення системи аналізу ризиків та кримінального аналізу, упровадження сучасних засобів здійснення контролю, спостереження та інформаційних технологій;

- удосконалення системи пропуску осіб, транспортних засобів і вантажів у пунктах пропуску через державний кордон, зокрема зменшення кількості контрольних органів у пунктах пропуску через державний кордон, забезпечення дотримання принципу вибірковості під час здійснення прикордонного та митного контролю, посилення митного контролю після випуску товарів у вільний обіг, забезпечення електронного декларування товарів, організації процедур здійснення митного контролю з урахуванням європейських стандартів, запровадження системи управління рухом транспортних засобів за принципом “єдиного вікна” в міжнародних пунктах пропуску через державний кордон для автомобільного сполучення, впровадження програмно-технічних засобів автоматизації процедур прикордонного контролю на основі передових технологій, зокрема з функцією біометричного контролю;

- забезпечення співпраці контрольних органів, здійснення спільних оперативно-профілактичних заходів щодо протидії організованій злочинності та правопорушенням на державному кордоні [8].

**Висновки.** Підсумовуючи розглянуте, зауважимо, що інформаційне забезпечення Державної прикордонної служби України представляє собою врегульовану нормами права діяльність по розробці, функціонуванню і вдосконаленню інформаційних систем а також процеси збирання, зберігання, обробки та захисту інформації, яка є необхідною для функціонування та відповідає повноваженням суб'єкта управління. Ключові поняття інформаційного забезпечення діяльності Державної прикордонної служби України знаходяться у нерозривному багатоплановому зв'язку. В окремих випадках можна простежити їх взаємну залежність, а також розгалуженість на рівні вертикалі й горизонталі.

Інформаційне забезпечення органів охорони державного кордону є необхідним елементом впровадження в життя ефективної прикордонної політики в сучасних умовах. В його основі лежать інформаційні системи що будуються, які дуже стрімко розвиваються, породжуючи нові соціальні відносини і об'єктивно виникає необхідність дослідження цих відносин з боку права з метою їх ефективного регулювання.

#### **Список використаних джерел**

1. **Цуруль О. А.** Менеджмент у державних організаціях : навч. посіб. / Цуруль О. А. — К. : КНЕУ, 2002. — 142 с.
2. **Плішкін В. М.** Теорія управління органами внутрішніх справ : підручник / Плішкін В. М. ; за ред. канд. юрид. наук Ю. Ф. Кравченка. — К. : Національна академія внутрішніх справ України, 1999. — 702 с.
3. **Арістова І. В.** Державна інформаційна політика: організаційно-правові аспекти : монографія. / І. Арістова ; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. Бандурки О. М. — Харків : Вид-во Ун-ту внутр. справ, 2000. — 368 с.
4. **Кириленко В. А.** Методика інформаційно-аналітичного забезпечення вирішення спеціального комплексного завдання щодо оцінки бойової та мобілізаційної готовності підлеглих підрозділів. / В. Кириленко // Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія: військові та технічні науки. — 2014. — № 1(61). — С. 79–90.
5. Основи професійної підготовки державних службовців : навч. посіб. / [В. П. Єлагін, М. В. Кашуба, П. І. Шевчук, Т. О. Панфілова] ; за заг. ред. Є. І. Бородіна, В. Г. Логвинова, О. Ф. Мельникова, П. І. Шевчука. — Х. : Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр», 2004. — 176 с.
6. **Сурмин Ю. П.** Теория систем и системный анализ : учеб. пособие / Ю. Сурмин — К. : МАУП, 2003. — 368 с.
7. Про схвалення Стратегії розвитку Державної прикордонної служби України : Розпорядження від 23 листопада 2015 р. № 1189-р / Кабінет Міністрів України // Офіційний вісник України. — 2015. — № 94. — Ст. 3227.

8. Про схвалення Концепції інтегрованого управління кордонами : Розпорядження від 28 жовтня 2015 р. N 1149-р / Кабінет Міністрів України // Офіційний вісник України. — 2015. — № 90. — Ст. 3047.

9. Тихомиров Ю. А. Информация в государственном управлении / Ю. Тихомиров // Правоведение. — 1971. — № 5. — С. 19–27.

#### **Анотація**

Розглянуто поняття і сутність інформаційного забезпечення Державної прикордонної служби України. Досліджено роль інформації у сфері охорони та захисту державного кордону України з огляду на положення Концепції інтегрованого управління кордонами в світлі прийняття рішень органами охорони державного кордону України. Висвітлено мету створення єдиного інформаційного простору суб'єктів інтегрованого управління кордонами. Проаналізовано способи удосконалення інформаційного забезпечення суб'єктів інтегрованого управління кордоном.

#### **Annotation**

Examined the concept and essence of information support of the State Border Service of Ukraine. Investigated the role of information in the field of safeguards and protection of the state border of Ukraine in view of the provisions of the Concept of Integrated Border Management in the light of decision-making by the bodies of state border guard of Ukraine. Highlighted the purpose of creating a single information space of subjects of integrated border management. Analyzed for ways to improve information management subjects of integrated border management.